

SZABÓ TAMÁS

AZ ETNIKAI PÁRTOK
KÜLPOLITIKAI ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉSE (2):
AZ RMDSZ KÜLPOLITIKÁJÁNAK
ÁTALAKULÁSA¹

A tanulmány az etnikai pártok külpolitikáját, a kisebbségi sérelmek külügyi megjelenítésével és képviselétével összefüggő érdekérvényesítés jelenségét vizsgálja. Az elemzés első részében áttekintettem azokat a folyamatokat és fejleményeket, amelyek elősegítették az etnikai pártok külügyi tevékenységét és összegeztem azokat az elemzéseket, amelyek a kisebbségi közösségek államhatárokat átlépő képviselétére vonatkoznak, végül pedig felvázoltam az etnikai pártok külpolitikai érdekérvényesítésének modelljét, bemutattva a nemzetállamok, etnikai pártok, anyaállamok, az európai intézmények és transznacionális hálózatok viszonyrendszerét. A tanulmány második részében az RMDSZ külügyi érdekérvényesítését vizsgálom, és arra helyezem a hangsúlyt, hogy az érdekérvényesítés egyes korszakaiban a szövetség főként hol és milyen intézmények közreműködésével próbálta az erdélyi magyarság sérelmeit megjeleníteni, és e külügyi érdekérvényesítő munka milyen eredményekre vezetett. Külön szempontrendszert képezett az elemzésben azoknak az okoknak és folyamatoknak a feltárása, amelyek jelentős változásokat eredményeztek az RMDSZ külpolitikájában. E stratégiaváltás(ok) mindenekelőtt az RMDSZ kormányzati integrációjával vagy ellenzéki szerepével mutatnak szoros összefüggést: ebből kiindulva az elemzésben elkülönítettem a külügyi érdekérvényesítés három időszakát.

A külpolitikai intézményesülés és érdekérvényesítés időszaka

Az RMDSZ megalakulását követő intézményesülési folyamatok felszínre hozták mind a szervezeti struktúrában, mind pedig az érdekérvényesítési stratégiák között fennálló főbb ellentéteket: a Domokos Géza elnökhöz köthető csoport a mérsékeltbb, „kompromisszumkész” irányvonalat képviselte, és szorgalmazta a többségi képviselőkkel való együttműködést, addig Szócs Géza köre a radikálisabb elképzeléseket helyezte előtérbe, elzárkózva a román hatalommal való együttműködéstől és az erdélyi magyarság helyzetének nemzetközi megjelenítését támogatta.²

- 1 A tanulmány megírásának időszaka alatt a szerző a Magyar Tudományos Akadémia Domus Hungarica ösztöndíjában részesült. A tanulmány első része a *Kisebbségi Szemle* 2022/3. számában jelent meg.
- 2 Bakk Miklós: Az RMDSZ mint az erdélyi magyarság önmeghatározási kísérlete 1989 után. *Regio*, 1999. 1 (2). 81–116, itt: 87.; Kiss Tamás – Toró Tibor – Székely István Gergő: Erdélyi magyarok: kisebbség, politikai közösség vagy diszpóra? In: Bárdi Nándor – Éger György (szerk.): *Magyarok Romániában, 1990–2015: tanulmányok az erdélyi magyarságról*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan: Budapest, 2017. 277–340, itt: 296–297.

A nemzetközi fellépés több szempontból megalapozottnak bizonyult. Egyrészt az erdélyi magyarság helyzetének, külügyi megjelenítésének erőteljes hagyományai voltak a '70-es évektől kezdődően: a magyar pártfunkcionáriusok beadványai, az értelmiségi csoportok tevékenysége, a Magyar Emberi Jogok Alapítvány (HHRF) érdekérvényesítő munkája és Magyarország nemzetközi fellépése nagymértékben hozzájárult a Ceașescu-rendszer elnyomó, kisebbségekkel szembeni intézkedéseinek nemzetköziesítéséhez.³ Másrészt a rendszerváltás ígéretes fejleményeit követően a marosvásárhelyi események, a többségi nacionalizmus intézményesülése és a pártrendszer polarizációja jelentősen behatárolta az érdekképviseleti lehetőségeket és beszűkítette az RMDSZ mozgásterét: e körülmények között a külpolitikai érdekképviselet járható útnak bizonyult.

A szövetség első programjának tekinthető szándéknyilatkozatban megfogalmazódó külpolitikai célok gyakorlati megvalósulása előtt számtalan akadály tornyosult.⁴ Elsősorban az intézményesülő RMDSZ struktúráiban nem különült el a külpolitikáért felelősek köre, és a szervezetben nem voltak olyan személyek, akik jelentősebb külpolitikai és diplomáciai tapasztalatokkal rendelkeztek volna.⁵ Másodsorban a külügyi képviselet jelentősebb pénzügyi forrásokat feltételezett, amelyek a korabeli viszonyokat ismerve igencsak szűkösek bizonyultak. Ennek ellenére havonta sor került egy-két külföldi útra – főként Magyarország, a nyugat-európai államok és az Egyesült Államok érintésével, ahol a szövetség képviselői az erdélyi magyarság helyzetéről nyújtottak tájékoztatást.⁶

Eseti jellegük ellenére e külföldi utak megalapozták és legitimálták az RMDSZ külpolitikai tevékenységét: szervezeti szinten 1991 februárjában megalakult a külkapcsolatok koordináló iroda, a marosvásárhelyi kongresszus pedig Tőkés Lászlót külképviseleti joggal ruházta fel, míg a külkapcsolatok szintjén a szövetség a FUEV (FUEN) társult

3 Szabó Tamás: Remények és be nem váltott ígérek. A magyar–román kapcsolatok és a romániai magyarság a rendszerváltás előtt és után. *Világtörténet*, 2020. 10 (2). 247–270.

4 A külpolitikai célkitűzések között említhetjük: bekapcsolódás a helsinki folyamat továbbvitelébe; részvétel a nemzetközi fórumok kisebbségeket érintő rendezvényein; kapcsolatfelvétel a Magyarországon és a környező államokban működő szervezetekkel; valamint szerepvállalás a jószomszédi viszony megszilárdításában. Lásd bővebben: A Romániai Magyar Demokrata Szövetség szándéknyilatkozata. In: Szepessy László (szerk.): *Hűszéves az RMDSZ 1989–2009. Eseménynaptár, dokumentumok*. RMDSZ Elnöki Hivatal – Ügyvezető Elnökség: Kolozsvár, 2009. 385–391.

5 Nemzetközi garanciákat a kisebbségi jogok betartására! Szócs Géza az RMDSZ külpolitikájáról. *Ring*, 1992. 4 (11). (március 17). 37.

6 A külpolitikai képviselet tekintetében Tőkés László szerepe meghatározó volt, aki több alkalommal látogatott az Egyesült Államokba, számos nyugat-európai államba és Magyarországra. A vele készült interjúból kiemelte forradalmi múltját, amely lehetővé tette, hogy Temesvár hőseként „az erdélyi magyarság ügyét az egymást követő látogatások és külföldi utak során magas szinten képviselje és artikulálja” (Tőkés Lászlóval készített interjú). Rajta kívül mások is vállaltak külföldi utakat: pl. András Imre, Béres András, Domokos Géza, Kolumbán Gábor, Markó Béla, Patrubány Miklós, Pillich László, Szilágyi Zsolt, Tokay György.

tagja lett, és intézményesültek a Magyarországgal folytatott kapcsolatok. A külügyi érdekvérvényesítés szempontjából a magyar állam képviselői és diplomáciai testülete vált az szövetség legfontosabb támogatójává: szerepe nem merült ki a szakmai és pénzügyi segítségnyújtásban, hanem a kapcsolatépítésben is közvetített, találkozókot szervezett, leveleket juttatott el a különböző nagykövetségekhez és szervezetekhez.⁷

Az RMDSZ külpolitikájának, külügyi kapcsolatai alakulásának volt egy szervezeti céloktól és teljesítménytől független dimenziója is, amely a kisebbségi kérdés nemzetköziesítésével, az európai intézményeknek a stabilitás és a kisebbségi kérdés iránti nagyfokú érdeklődésével, valamint a KKE-i államok integrációjával álltak összefüggésben. Ezek a fejlemények ráirányították térségünkre a nemzetközi szervezetek és európai intézmények figyelmét, ami az RMDSZ vezetésének is új lehetőségeket teremtett a román kisebbségpolitikával kapcsolatos problémák megfogalmazásához és külügyi megjelenítéséhez. E bonyolult viszonyok vezettek az RMDSZ első komolyabb külpolitikai fellépéséhez – Románia Európa tanácsi tagfelvételéhez –, amely mind a román diplomácia, mind az RMDSZ szempontjából eltérő érdekek mentén ugyan, de stratégiai célkitűzésnek bizonyult.

Romániának elemi érdeke volt, hogy e feltételeknek látszólagosan megfelelően csatlakozzon az ET-hez (instrumentális alkalmazkodás), amellyel (1) jelentősen javulna külföldi megítélése; (2) hatékonyabban kivédhetné az RMDSZ és a magyar kormány részéről érkező, a jogállamiságra és a magyar kisebbség helyzetére vonatkozó kritikákat; (3) az integráció kontextusában pedig – hosszabb távon – olyan pénzügyi forrásokhoz férne hozzá, amely erősítené az Iliescu-rezsim pozícióit. Noha ebben az időszakban a politikai erők között nem volt konszenzus Románia nyugati orientációjáról, a RMDSZ kezdetektől fogva támogatta az integrációt és bizonyos feltételek teljesülése esetén Románia Európa Tanácsba történő felvételét.

Az RMDSZ-nek a tagsággal szemben támasztott feltételei azokat a problémákat érintették – anyanyelvű oktatás és anyanyelvhasználat biztosítása, restitúció, magyarellenes uszítások megszüntetése, nemzetiségi minisztérium felállítása –, amelyek megoldására rövid távon az integrációs szervezetek nyomásgyakorlása nélkül kevés esély mutatkozott. Ennek tudatában a szövetség képviselői mind az Európa Tanácsban, mind a Romániába látogató ET-küldöttségét tájékoztatták a kisebbségek helyzetéről és a

7 „Volt egy párizsi utam, amikor több vezető politikussal tárgyaltam, ezeken is segítettek. A magyar külpolitika ezt nagyon kiegyensúlyozottan és visszafogottan csinálta, de mindenképpen segítettek. A tárgyalásokon a nagykövetség munkatársa nem is vett részt, óvakodtak attól, hogy beavatkozzanak, de ő szervezte meg, ő segített abban, hogy létrejőjenek” (Markó Bélával készített interjú).

reformok elmaradásáról, amely jelentős mértékben hozzájárult a romániai belpolitikai viszonyok reális értékeléséhez. Egy rövid időn belül sorra kerülő tagfelvételt nem csupán a magyar diplomácia és az RMDSZ (Szócs Géza, majd Frunda György révén) fellépései, hanem sokkal inkább az átmenet és a demokratizálódással összefüggő problémahalmazok hátráltatták, amelyek az ET határozatában is megjelentek.⁸ Ennek ellenére a dokumentum elfogadása elindította a tagfelvételi folyamatot, az ET Parlamenti Közgyűlése pedig 1991. február elsején megadta Romániának a különleges meghívotti státuszt.⁹

A román diplomácia számára e külpolitikai siker az RMDSZ számára is fontosnak bizonyult, ugyanis megnyitotta a külügyi érdekvérvényesítés új színterét: az RMDSZ képviselője felszólalhatott a Közgyűlés ülésein, ráirányítva a figyelmet az erdélyi magyarok problémáira, továbbá a szövetség vezetősége több alkalommal tárgyalt az ET jelentésvető bizottságának tagjaival is. A román belpolitikával és a kisebbségekkel kapcsolatos problémák externalizálása azonban a többség–kisebbség viszonyában fennálló viták újabb dimenzióját nyitotta meg, mert általános gyakorlattá vált a szövetség nevében külföldön felszólalók – így Szócs Géza, Frunda György, Markó Béla, Tőkés László – támadása.

A tagfelvételt azonban a Közgyűlés által javasolt reformintézkedések elodázása hátráltatta a legnagyobb mértékben, konkrét lépésekre az 1992-es februári önkormányzati választások után kerülhetett sor, amikor júliusban az ET kinevezte jelentésvetőit,¹⁰ akik tényfeltáró látogatást tettek Romániában. E látogatások hozadéka az volt, hogy az RMDSZ újra tematizálhatta a kisebbségi jogsértéseket, a beígért reformok elmaradását és újfent hangsúlyozta a korábban is megfogalmazott álláspontját, miszerint azzal a feltétellel támogatják a tagfelvételt, ha Románia teljesíti a tagságból eredő kötelezettségeket és megnyugtató módon rendezi a König-memorandumban megfogalmazott javaslatokat.¹¹

8 Az ET PKGY által elfogadott határozat a jogállamiság, a piacgazdaság és a politikai pluralizmus megerősítését javasolja a román hatóságoknak. Ezen kívül a közgyűlés a következő területeken kért garanciákat: a márciusi és a júniusi eseményeket követően ártatlanul elítéltek szabadon bocsátását és az erre vonatkozó hatósági jelentések nyilvánossá tételét; a kulturális és történelmi örökség védelmét; a média függetlenségének biztosítását; az állampolgárok jogainak tiszteletben tartását, beleértve a kisebbségek egyéni és kollektív jogait. Parliamentary Assembly: *Resolution 951 (1990)*. Letöltés helye: <https://pace.coe.int>; letöltés ideje: 2021. 07. 30.

9 A különleges meghívotti státuszt a PKGY hozta létre a KKE-i államok taggá válásának előmozdítására. Gyakorlatban a különleges meghívotti státusszal rendelkező államok delegációi felszólalhattak a közgyűlés ülésein, és néhány kivételtől eltekintve a bizottság munkálataiba is bekapcsolódhattak. Parliamentary Assembly: *Special guests, Observers and Partners for democracy*. Letöltés helye: <https://pace.coe.int>; letöltés ideje: 2021. 07. 31.

10 Az ET jelentésvetői: Friedrich König, Gunnar Jansson és Theodoros Pangalos képviselők.

11 *Memorandum on the situation of minorities in Romania submitted by Friedrich König*. AS/POL(44)26, Strasbourg, 1992. október 5.

Ekkor a szövetség képviselői – vélhetően abból kiindulva, hogy a román vezetés nem tett maradéktalanul eleget a szükséges reformok bevezetésének és a taggá válásról sem született döntés – arra számíthattak, hogy fellépésük miatt elhalasztják Románia tagfelvételét. Azonban 1993 augusztusában a Romániába látogató Kisebbségi Főbiztos a szövetség vezetőinek tudomására hozta, hogy Románia felvétele már eldöntött dolog. A hír váratlanul érte az RMDSZ döntéshozóit, akik a Főbiztossal folytatott tárgyalásokat követően külpolitikai szempontból fontos lépések megtételéről döntöttek.

A szövetségi elnök egyrészt levelet intézett az ET jogi bizottságának jelentéstevőjéhez, hangsúlyozva azt, hogy nem valósultak meg a román vezetés által beígért reformok, és tételesen is felsorolja a tagfelvétel előtt megoldható problémákat,¹² másrészt egy átfogó, a magyar kisebbség sérelmeit összegző dokumentumban fejtették ki álláspontjukat Románia tagfelvételéről. Az augusztus 26-i keltezéssel nyilvánosságra hozott, *A Romániai Magyar Demokrata Szövetség memoranduma Románia felvételéről az Európa Tanácsba* című dokumentumban a szövetség amellet foglalt állást, hogy Románia nem teljesíti a tagsági feltételeket, és több pontban megfogalmazta az állam jogrendjével kapcsolatos kifogásait és javaslatait.¹³ A memorandum megjelenésének időzítése a külügyi érdekérvényesítés szempontjából stratégiai jellegű lépésnek tekinthető, ugyanis közzétételére az ET főtítkárnak, Catherine Lalumière romániai látogatását megelőzően került sor: az RMDSZ vezetősége így módon próbálta nemzetköziesíteni az erdélyi magyarok helyzetét és felhívni a figyelmet a tagfelvétel előtt álló Romániában a kisebbségi problémákra.

A két magasrangú diplomata látogatása nagy fontossággal bírt, akik vélhetően arról akartak megbizonyosodni, hogy ha nem is teljesültek a Romániával szembeni elvárások, létezik kormányzati elköteleződés és kellő politikai akarat ezek gyakorlatba ültetéséhez. Másrészt a látogatás jelzésértékű volt arra vonatkozóan, hogy az európai fórumok nyomon követik a romániai fejleményeket, ösztönzik a reformok bevezetésére irányuló erőfeszítéseket és elismerik az eredményeket.

E viszonyok között került sor Románia tagfelvételére az Európa Tanácsba lényegesebb ellenvetések nélkül.¹⁴ Annak ellenére, hogy az RMDSZ-nek nem sikerült legfőbb célját elérnie, hogy Románia a tagfelvétel előtt rendezze a kisebbségi problémákat, az ET PKGY

12 Markó Béla, az RMDSZ elnöke levele Gunnar Janssonhoz, az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése jogi és emberjogi bizottságának tagjához. In: Szepessy, 2009. *Húszéves az RMDSZ*, i.m. 418–420.

13 A dokumentumot empirikus adatokkal is alátámasztott melléklet egészítette ki, amely áttekintette a romániai magyarság történeti, gazdaságpolitikai helyzetét, részletezte az anyanyelvű oktatás, a kultúra, az egyházak és a demográfiai helyzet alakulását. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség Memoranduma Románia felvételéről az Európa Tanácsba. In: Szepessy, 2009. *Húszéves az RMDSZ*, i.m. 421–440.

14 A tagfelvételt megelőzően jelentősebb viták a jogi és emberjogi bizottságban voltak, a közgyűlési szavazáson csak Magyarország tartózkodott.

állásfoglalásában számos intézkedés és reform bevezetésére tett javaslatot.¹⁵ A magyar kisebbség szempontjából a dokumentum felkéri a román kormányt az egyházi javak visszaszolgáltatására, az oktatási és kisebbségi törvény elfogadására és a politikai, illetve etnikai okok miatt bebörtönzött személyek ügyének felülvizsgálatára.

Mindezekből megállapítható, hogy az ET ugyan figyelembe vette a memorandumban foglaltak nagyrészét, viszont a román kormány a rá háruló kötelezettségeket – az RMDSZ többszöri fellépése ellenére is – csak részleteiben teljesítette, amely rávilágított az ET monitoringrendszerének problémáira és a vállalt kötelezettségek számonkéréséhez szükséges intézkedések hiányára.¹⁶

A külügyi érdekérvényesítés szintjén egységes arcúval megjelenő szervezetben ezzel szemben a többséggel folytatott tárgyalások jelentős vitákhoz – az 1993 nyarán széles nyilvánosságot kapott, az úgynevezett Neptun-ügyhöz – vezettek, amely az Egyesült Államok kormányának támogatását élvező alapítvány, a Project on Ethnic Relation (PER) közvetítésével a román kormány képviselőinek és az RMDSZ (Borbély László, Frunda György és Tokay György) képviselői közötti tárgyalássorozat megnevezésére utal. A találkozókat jelentőségét minden bizonnyal túldimenzionálta a nemzetközi média, megegyezésként beállítva a felek között lezajlott egyeztetéseket. Az ügy nyilvánosságra kerülése tovább erősítette az RMDSZ-en belüli törésvonalakat: noha az SZKT állásfoglalásban megállapította, hogy a tárgyalások következményeivel a képviselők jelentős politikai károkat okoztak a szervezetnek, felelősségre vonásuk elmaradt.¹⁷

Az ügy rávilágított a képviselettel összefüggő problémákra, mindenekelőtt arra, hogy az RMDSZ nevében eljárók milyen felhatalmazással képviselhetik a szövetséget. Az intézményes kapcsolatok bővülése és a többség képviselőivel folytatott tárgyalásoknak betudhatóan a szövetségi elnök megerősítette a brassói kongresszus határozataiban is elfogadott elvet, miszerint az RMDSZ nevében tárgyalni csak a szövetségi elnök mandátumával lehet.¹⁸ További következményként a külpolitikai tevékenység intézményesülésének lezárása emelhető ki: a szövetségi elnök egyrészt létrehozta a külpolitikai tanácsos funkciót, másrészt megalakította a konzultatív jelleggel bíró Külpolitikai Tanácsadó Testületet a szövetség külpolitikájának összehangoltabb működése érdekében.

15 Parliamentary Assembly: *Application by Romania for membership of the Council of Europe*. Opinion no. 176 (1993). 1993. szeptember 28. Letöltés helye: <http://assembly.coe.int>; letöltés ideje: 2021. 08. 03.

16 Annak ellenére, hogy a monitoringeljárás keretében a Halonen-jelentés alapján félévente szükséges lett volna a vállalt kötelezettségek számbavétele, erre nem minden alkalommal került sor, a reformok elmaradásának pedig nem lettek konkrét következményei. Erre vonatkozóan lásd: az ET PKGY 1031-es, valamint az 1123-as számú határozatait.

17 Tökés Lászlóval készített interjú.

18 Közlemény az 1993. július 15–17-i neptuni tanácskozással kapcsolatban. *RMDSZ Tájékoztató*, 1993. 1 (89). 1993. augusztus 3.

E lépések a külpolitika bürokratizálódását eredményezték a szervezeten belül,¹⁹ amit a külkapcsolatok intenzívebbé válása is indokolttá tett.²⁰ Ugyanis az ET-tagfelvétellel párhuzamosan elkezdődtek a tárgyalások a magyar–román alapszerződésről, amely az államközi kapcsolatok új alapokra helyezésével, a vitás kérdések rendezésének igényével jelent meg az államközi kapcsolatok napirendjén, újabb lehetőségeket biztosítva az RMDSZ vezetőségének arra, hogy a kisebbségi problémákat nemzetköziesítse, a magyar kormány hathatós támogatásával pedig az államközi kapcsolatokban is megjelenítse.

Az európai fórumok és a nyugati államok fokozott érdeklődésével zajló tárgyalások felszínre hozták azokat a vitás kérdéseket, amelyek a tárgyalások többéves elhúzódását eredményezték. Míg Románia leginkább abban volt érdekelt, hogy a legkisebb vállalatokkal és a kisebbségeknek tett engedmények nélkül mielőbb aláírja a dokumentumot, javítsa külpolitikai megítélését és integrációs esélyeit, addig a magyar fél a tárgyalásoktól a kétoldalú kapcsolatok érdemi javulását és az erdélyi magyarok helyzetének rendezését várta.

Az RMDSZ vezetősége már a tárgyalások kezdetekor megfogalmazta arra vonatkozó igényét, hogy a tárgyalásokba az erdélyi magyarokat is érintő kérdésekbe a szövetség döntéshozóit szintén vonják be. Az RMDSZ igénye heves tiltakozást váltott ki a román vezetés részéről, aminek eredményeként a szövetség nem válhatott tárgyaló félle, azonban a tárgyalások során folyamatosan megjelenítette az erdélyi magyarság igényét mind a román, mind a magyar partner irányába.²¹ Míg azonban a román féllel történő egyeztetések többnyire formálisak voltak, és a megfogalmazott igények elutasításával zárultak, addig a magyar féllel rendszeres konzultációk folytak, és az RMDSZ javaslatai rendszerint a magyar partner javaslataként fogalmazódtak meg a szakértői tárgyalásokon.

E konzultációk eredményeként az RMDSZ állásfoglalásban rögzítette az alapszerződéssel kapcsolatos elvárásait: a megfogalmazott követeléseknek a szövetség képviselői a külföldi partnerekkel folytatott találkozókon is hangot adtak abból a megfontolásból, hogy a nyugati szereplők befolyásolhatják a tárgyalások alakulását, és a magyar diplomácia hathatós támogatásának eredményeként nyomást gyakorolhatnak a román félre azért, hogy a kisebbségek számára is fogadjanak el lényeges javaslatokat.²²

19 Markó Béla a vele készült interjúban kifejtette, hogy a szervezetet képviselő politikusoknak a tárgyalásokról folyamatosan be kellett számolniuk, ezen kívül időszakosan tájékoztatták a nyugati államok nagykövetségeit az erdélyi magyarok helyzetéről, a tárgyalásokról pedig feljegyzések készültek.

20 1993 májusában az RMDSZ tagja lett az Európai Népcsoportok Föderatív Uniójának (FUEV), szeptemberben pedig az Európai Demokrata Uniónak (EDU).

21 Lásd erről részletebben: Szabó Tamás: A magyar–román alapszerződés megkötése és az RMDSZ szerepe. In: Vizi Balázs (szerk.): *Magyarország és szomszédai. Kisebbségvédelem a kétoldalú szerződésekben*. L'Harmattan Kiadó: Budapest, 2021. 102–125, itt: 111–115.

22 Az RMDSZ szerint az alapszerződésnek tartalmaznia kell egy kisebbségi megállapodást, amelynek megfelelő garanciákat kell biztosítania az identitás védelme, a szimbólumhasználat, a regionális autonómia, az oktatás, a jogegyenlőség területén. Emellett szorgalmazták az egyéni és egyházi tulajdon visszaszolgáltatását, a Bolyai Egyetem visszaállítását, a diplomák honosítását, az anyanyelv használatát a közintézményekben, valamint a kolozsvári és debreceni konzulátus visszaállítását. Az RMDSZ állásfoglalása a magyar–román alapszerződés tárgyában. In: Szepessy, 2009. *Húszéves az RMDSZ*, i.m. 466–469.

Azonban az RMDSZ vezetősége több fejleménnyel nem számolt ebben az időszakban. Egyrészt azzal, hogy az ET-tagfelvételt követően, a '90-es évek közepére javult Románia európai megítélése, amit kétségkívül segített az alapszerződésről folyó tárgyalásokban a kompromisszumkész tárgyaló fél látszatának a fenntartása, Iliescu megbékélésre irányuló kezdeményezése, illetve a román vezetők külföldi útjai. Másodsorban a nyugat szempontjából a tárgyalások során biztonságpolitikai megfontolások kerültek előtérbe: a feleket megosztó vitás pontokban a kisebbségi jogok biztosításával szemben pedig a biztonság és a stabilitás primátusa érvényesült. Ennek betudhatóan az alapszerződések aláírása, mint az államközi viták rendezését szolgáló instrumentum, a kezdeti normatív elvárásokhoz képest a NATO-csatlakozási feltételrendszer részévé vált. Ettől kezdődően mindkét tárgyaló félre nyomás nehezedett – különösen pedig 1996 tavaszától – a szerződés mielőbbi aláírására.

Az alapszerződésről folytatott államközi tárgyalásoknak volt egy nem elhanyagolható belpolitikai dimenziója is, ugyanis a tárgyalások és az elért kompromisszumos eredmények – eltérő dimenzióban – megosztották a parlamenti pártokat. Magyarországon elsőként az Ukrajnával, majd a Szlovákiával aláírt alapszerződések is komoly belpolitikai vitákhoz vezettek, a Horn-kormány megegyezésre törekvő stratégiája pedig kibékíthetetlennek tűnő ellentéteket eredményezett a kormányzó és az ellenzéki politikai erők között. Noha a magyar–magyar csúcson kísérlet történt a nemzetpolitikai kérdésekben megmutakozó öszpárti konszenzus fenntartására, a soron következő események az integrációs törekvések elsőbbségét érvényesítették, szemben a határon túli magyarok érdekeivel.²³ Ezzel szemben Romániában a mérsékelt és a radikálisabb pártok között alakult ki ellentét: a Nagy-Románia Párt és a Román Nemzeti Egységpárt azért bírálta a román vezetést, mert kisebbségi kérdésekben engedményeket tettek a magyar félnek és az RMDSZ-nek.²⁴

A bel- és az államközi kapcsolatok szintjén folyó heves vitákat a nagyhatalmi érdekek zárták le. Egyrészt az európai fórumok és a nyugati államok a szerződés aláírásától tették függővé a két állam NATO-csatlakozását, másrészt az Egyesült Államok külügyminisztériumának a véleménye – amelyből kiderült, hogy noha szorgalmazzák a KKE-i államokban élő kisebbségek identitásának megőrzését, a politikai életben való részvételüket, de nem támogatják a területi autonómiát – feloldotta a tárgyalásokban fennálló ellentéteket: a szerződés mellékletébe ugyan bekerült az ET PKGY 1201. számú ajánlása, azonban egy

23 A magyar kormány, a parlamenti pártok és a határon túli szervezetek részvételével zajló magyar–magyar csúcstalálkozó dokumentuma megerősítette, hogy Magyarország integrációja nem szoríthatja háttérbe a határon túli magyarok érdekeit és autonómiatörekvéseit. A Magyar–Magyar Csúcstalálkozó Közös Nyilatkozata. *Magyar Kisebbség*, 1996. 5 (1 [15]).

24 Szabó Tamás: A magyar–román alapszerződés parlamenti vitája. Összehasonlító elemzés. *Többlét*, 2015. (7). 96–135.

szűkítő-értelmező lábjegyzettel. Ezt követően a felek rövid időn belül – az RMDSZ ellenvetései ellenére – aláírták az alapszerződést.²⁵

Az alapszerződés aláírása, majd a parlamenti és államfőválasztások jelentős belpolitikai átrendeződéseket eredményeztek, mert az RMDSZ meghívást kapott a Demokratikus Konvenció és a Demokrata Párt alkotta többpárti koalícióba, amely fordulópontot jelentett a szövetség politikájában. A kormányzati integráció az érdekérvényesítés új lehetőségeit nyitotta meg az RMDSZ-nek, amellyel párhuzamosan fokozatosan lemondott az erdélyi magyarság sérelmeinek és problémáinak külgügyi megjelenítéséről. Az RMDSZ érdekérvényesítési gyakorlatában bekövetkező változás a „puha külpolitikai képviselő” fogalmával írható körül, ami azt jelentette, hogy a szövetség tevékenységének hangsúlya a külgügyi érdekérvényesítő munkától a belpolitikai (kormányzati–szakpolitikai) tevékenységre helyeződött át, külpolitikai tevékenysége leginkább a külkapcsolatok intézményes fenntartására, valamint a nyugati közvélemény tájékoztatására korlátozódott.

E stratégiaváltás több tényezőnek is betudható. Elsőként a többéves, intenzív külpolitikai fellépések eredményei elmaradtak azoktól a várakozásoktól, amelyeket az RMDSZ a megalakulását követően megfogalmazott a nyugati államok és európai intézmények képviselőivel folytatott tárgyalásokon és a közzétett dokumentumokban. Mindezekből a szövetség vezetősége azt a következtetést vonta le, hogy az erdélyi magyarok jogérvényesítéséhez fontos a nyugat támogatása, de ehhez a belpolitika szintjén is partnereket kell találni.²⁶

Másodsorban a magyar–román alapszerződést követően még inkább javult Románia nemzetközi megítélése: ugyanis rendezte kapcsolatait Magyarországgal, az új kormány tevékenységét és Constantinescu elnökségét jelentős nyugati várakozások előzték meg, valamint Románia is elindult az integráció útján, amit az RMDSZ is támogatott. E fejleményeknek betudhatóan az erőteljesebb külgügyi fellépések lényegesen kevesebb eredményre vezettek volna.

25 A szövetség vezetősége mindenekelőtt az ET PKGY 1201. számú ajánlásához fűzött szűkítő megjegyzés tartalmát és nyelvhaználatra vonatkozó kitévelt kifogásolta, illetve hiányolta, hogy a szerződés nem rendezi az egyházi és közösségi tulajdon visszaszolgáltatását, illetve azt, hogy a szerződés gyakorlatba ültetésére vonatkozóan (vegyesbizottság) nincsenek garanciális elemek beépítve.

26 „A kormányra lépés többek között azért is történt, mert 1990 és 1996 között a külpolitikánk eredményes volt, olyan szempontból, hogy a helyzetünkről tudtuk tájékoztatni a nemzetközi fórumokat, hogy pozitív visszajelzéseket is kaptunk olyan jelentős dokumentumokra, mint az RMDSZ memoranduma, de azért 1996-ra az is kiderült, hogy sem Brüsszel, sem Washington a mi dolgainkat megoldani nem fogja. Nekiünk a nemzetközi közvéleményt és a nyugati politika és diplomácia segített, de úgy, hogy segits magadon és Isten is megsegít, avagy segits magadon és nyugati diplomácia is megsegít! Ez így működött és ezért jutottunk arra a konklúzióra, hogy ha a romániai magyarság békés eszközökkel, politikai eszközökkel próbál a helyzetén változtatni, akkor az erre való hatékony eszköz, az a belső együttműködés, a kormányzás, a kormányzati befolyás” (Markó Bélával készített interjú).

Harmadsorban a magyar külpolitikában bekövetkező hangsúlyeltolódás emelhető ki: a három pillérré épülő külpolitika célrendszerében – európai integráció, szomszédsági kapcsolatok és a határon túli magyarok helyzetének rendezése – a Horn-kormány alatt az utóbbi folyamatosan háttérbe szorult, az alapszerződés aláírásával pedig joggal érezhette úgy az RMDSZ vezetősége, hogy a külkapcsolatainak konszolidálásában nagy szerepet játszó anyaállam támogatását elvesztette.²⁷

E stratégiaváltásban fontos tényezőnek bizonyultak végül a kisebbségek integrációját támogató nyugati elképzelések, mert a többség–kisebbség együttműködését, majd kormányzati részvételét a nyugati államok és európai intézmények is támogatták, főként a konfliktusok megelőzésének és a többség–kisebbség intézményes viszonyának rendeződésének szempontjából. A PER kezdeményezései – a neptuni és az atlantai találkozó –, majd az európai fórumoknak és a nyugati államok nagyköveteinek az RMDSZ képviselőivel folytatott tárgyalásai mind erre engednek következtetni.

Puha külpolitikai képviselet az integráció időszakában

Az RMDSZ kormányzati integrációja az érdekérvényesítés új színtereit nyitotta meg: azaz, hogy a szövetség 1996-tól kezdődően – megszakításokkal – másfél évtizeden át kormányzati pozícióban volt, vagy parlamenti támogatást nyújtott a kormánypártnak, nemcsak az állami erőforrásokból részesült, hanem az RMDSZ tisztségviselői jelentős pozíciókat tölthettek be a végrehajtó hatalom, a központi és helyi közigazgatás különböző intézményeiben. E döntéshozatali pozíciók révén a szövetség a román féllel folytatott együttműködés eredményeként számos – az erdélyi magyarok szempontjából is lényeges – jogszabályi változást kezdeményezett és fogadtatott el.²⁸

Mindazonáltal az RMDSZ kormányzati szerepvállalása – tekintettel ennek eredményeire – számos problémára nem tudott megnyugtató választ adni, így az évek során háttérbe került az önálló, államilag finanszírozott magyar egyetem, valamint az autonómia kérdése, ami egyfelől újratermelte a belső ellenzékkel folytatott vitákat, másfelől a többségi szereplőkkel történő, általában zárt ajtók mögötti alkuk nem járultak hozzá a hatalommegosztás

27 Erre a következtetésre jut: Toró Tibor – Salat Levente – Székely István Gergő: A Romániai Magyar Demokrata Szövetség érdekképviseleti gyakorlata. In: Fedinec Csilla – Szarka László – Vizi Balázs (szerk.): *Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában 1989–2014*. MTA TK Kisebbségkutató Intézet – MTA BTK Történettudományi Intézet – Gondolat Kiadó: Budapest, 2018. 202–237, itt: 217.

28 Kántor Zoltán – Bárdi Nándor: Az RMDSZ a romániai kormányban, 1996–2000. *Regio*, 2000. 11 (4). 150–186.

valamely formájának intézményesüléséhez. Az RMDSZ külpolitikai szempontból ebben az időszakban leginkább arra törekedett, hogy a külföldi partnereknek is megjelenítse és napirenden tartsa e problémákat, valamint hangsúlyosabb külügyi fellépés nélkül a nyugati közvéleményt is tájékoztassa az elkezdett reformok folytatásáról.²⁹

A korábbi külügyi érdekvérvényesítéshez képest a puha külpolitikai képviselő mennyiségi és minőségi változásokat eredményezett az RMDSZ tevékenységében, amely nem értelmezhető teljességgel úgy, hogy az RMDSZ vezetősége felhagyott volna az erdélyi magyarság problémáinak nemzetközi szintű megjelenítésével, illetve nem nyilvánult volna meg azokban az államközi és külpolitikai kérdésekben, amelyek hatással voltak az erdélyi magyarságra. Azzal, hogy az szövetség kormányra lépett, a szervezeti és humán erőforrások megosztásáról is döntenie kellett, ami a külpolitikával szemben a kormányzati tevékenységgel összefüggő feladatok felértékelődését eredményezte, következésképpen csökkent a külkapcsolatok intenzitása is.³⁰ A külpolitikai stratégiaváltás minőségi következménye az RMDSZ vezetőinek diskurzusában, a külföldi partnerekkel folytatott tárgyalások hangvételének változásában érhető tetten, amely nem korlátozódott csupán a sérelmek és igények megfogalmazására, hanem a kölcsönös tájékoztatás mellett a fellelhető problémák, a közös erőfeszítések és az elért eredmények is megjelentek.³¹

Az RMDSZ stratégiaváltása az európai fórumokhoz való viszonyban és Románia integrációs folyamatában is tetten érhető. Románia ET-tagfelvétele kapcsán már utaltam arra, hogy a szövetség a kezdetektől támogatta Románia integrációját, így azokat az erőfeszítéseket is, amelyeket az egymást váltó kormányok a NATO-, majd az EU-csatlakozás érdekében meghoztak. Annak ellenére, hogy az euroatlanti integráció több éven át a politikai napirend uralkodó témája volt, mi több a rendszerváltás utáni időszak legjelentősebb eseményei között tartható számon, amelynek az RMDSZ vezetői is tudatában voltak, a szövetség mégsem használta ki kellőképpen az ebben rejlő lehetőségeket.

Elsősorban nem fogalmazott meg konkrét, számonkérhető feltételeket a többség irányába, melyek teljesülése esetén támogatta volna Románia integrációját. Noha programszinten az integrációval kapcsolatos célkitűzéseket és tennivalókat már a marosvásárhelyi kongresszuson (1997. október 3–4.) elfogadott programba belefoglalták, majd a 2000-es évek folyamán

29 Ennek legfőbb módja a nyugati államok rendszeres tájékoztatása a nagykövetek, illetve helyetteseik révén, akiket rendszeresen fogadott a szövetségi elnök, illetve külügyi tanácsadója.

30 A gyakorlatban ezt azt jelentette, hogy a kormányzati időszakban kevesebb külföldi úton vettek részt a szövetség képviselői, a kapcsolattartásra, a találkozók többségére pedig Bukarestben került sor.

31 E diskurzus jellemezte többek között az RMDSZ és az EBESZ Kisebbségi Főbiztosának tárgyalásait ebben az időszakban, aki rendszeresen tájékozódott az erdélyi magyarságot érintő problémákról és jogszabályi változásokról (anyanyelvű oktatás, restitúció, anyanyelvhasználat a közigazgatásban stb.).

több, a szövetség által nyilvánosságra hozott dokumentumban is megjelentek, a megfogalmazott igényeket és elvárásokat leginkább a PSD-vel folytatott együttműködés keretében tematizálták. Ennek következtében a NATO- és az EU-tagfelvétellel járó feltételrendszereknek (kondicionalitás) megfelelni akaró román vezetésnek annyiban kellett az RMDSZ által képviselt igényeket teljesítenie, amennyiben e problémák a felek közötti megállapodásokban és eseti alkukban megjelentek.

Másodsorban, mivel az RMDSZ többször hangsúlyozott álláspontja szerint az euroatlanti integráció felgyorsítása alapvető érdeke a romániai magyarságnak, az integrációhoz köthető feltételeket nem tematizálta külügyi kapcsolataiban olyan intenzitással, mint ahogyan azt korábban, az ET-tagfelvétel során megtette. Mi több kormányzati tényezőként az RMDSZ jelentősen hozzájárult a reformok folytatásához és a csatlakozási felkészüléshez, amit az európai intézmények, a nyugati államok és a román kormány képviselői is elismertek.

Az integráció támogatása és a kormányzati részvétel a román külpolitika számára is fontos hozadékkal szolgált, ugyanis az RMDSZ e szerepvállalásával akarva-akaratlanul legitimálta azt a kisebbségpolitikai rezsimet, melyet a szövetség korábbi külügyi fellépései során folyamatosan megkérdőjelezett. A kisebbségpolitika román modelljének visszásságai az integráció időszakában számos ügy esetében megmutatkoztak, melyek az RMDSZ „korlátozott” külpolitikai fellépését is indokoltá tették.

Mindenekelőtt a státustörvény vagy kedvezménytörvény elfogadásáról kialakult magyar–román államközi viták érdemelnek figyelmet és ebben az RMDSZ szereplehetősége, amely egyrészt a magyar, illetve a román kormány közötti közvetítő viszonyban, másrészt az európai fórumok tájékoztatásában, a jogszabály jelentőségének a hangsúlyozásában volt tetten érhető.

A státustörvényről megállapítható, hogy szervesen illeszkedett a határon túli nemzettársak által viselt anyaországi felelősségvállalás európai gyakorlatába, mi több a jogszabály által nyújtott kedvezmények és támogatások az erre irányuló politikák bővítéseként értelmezhetők,³² előkészítését pedig jelentős viták előzték meg, melyben a határon túli magyar politikai szervezetek – a Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) keretében – is részt vettek. E vitákban az RMDSZ mindenekelőtt fontosnak tartotta a jogszabály személyi hatályának meghatározását, a munkavállalás törvényes keretének kidolgozását, és azoknak a feltételeknek a pontosítását, mely biztosítja az oktatási intézményrendszerben való részvételt, valamint az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést.³³

32 Térségünkben tíz állam fogadott el a magyar jogszabályhoz hasonló státustörvényt.

33 Varga Attila (RMDSZ) felszólalása. Jegyzőkönyv az Országgyűlés külügyi bizottságának 2000. november 22-i üléséről (KUB/22/2000 KÜB/69/1998-2002).

A státustörvény elfogadása,³⁴ illetve a jogszabály által nyújtott kedvezmények és támogatások gyakorlati alkalmazása jelentős vitákhoz vezetett Romániával és Szlovákiával, annak ellenére, hogy mindkét állam már korábban elfogadta a határain túl élő nemzetársak kedvezményes elbánására vonatkozó törvényeket. A román állam magasrangú képviselői részéről érkező elutasító álláspontok számos tekintetben azonosak voltak az alapszerződés kisebbségi cikkelyében megfogalmazott érvrendszerekkel, a jogszabály extraterritoriális, illetve diszkriminatív jellegére való hivatkozás pedig alkalmasnak bizonyult arra, hogy a román fél előbb államközi szinten, majd pedig európai szinten is vitát kezdeményezzen a jogszabályról. Azzal, hogy a felek a Velencei Bizottsághoz fordultak, világos üzenetet közvetítettek: az integrációs felkészülési időszakban elfogadják az európai fórumok közvetítő szerepét oly módon, hogy közben saját pozíciójukból kiindulva értelmezhetik a releváns nemzetközi jogi és európai normákat.³⁵

A Velencei Bizottság október végén mutatta be jelentését, amelyben elismerte, hogy az anyaállamoknak a határaikon kívül élő kisebbségek iránti felelősségvállalása nem új jelenség, azonban a kisebbségek védelme érdekében tett egyoldalú intézkedéseknél tiszteletben kell tartani az államok szuverenitását, a meglévő kötelezettségeket és kisebbségvédelmi rendelkezéseket, tartózkodni kell az olyan intézkedésektől, melyek veszélyeztetik az államközi együttműködést, és be kell tartani az alapvető szabadságjogokat, illetve a diszkriminációmentesség elvét.³⁶ A Bizottság ugyan megállapította, hogy a kisebbségek védelméért elsősorban a lakóhelyük szerinti állam tartozik felelősséggel, de elismeri az anyaországok szerepét a kisebbségvédelemben, amely az őket összekötő nyelvi és kulturális kötelékek megőrzésére irányul.³⁷

A Velencei Bizottság jelentését követően az EBESZ Kisebbségi Főbiztosa, Rolf Ekéus a kialakult vitában a stabilitás és a *status quo* fenntartását hangsúlyozta, valamint az anyaország egyoldalú intézkedéseinek negatív következményeire, a kedvezmények lehetséges dezintegráló hatására hívta fel a figyelmet.³⁸ A Főbiztos által kifejtett, a stabilitás és

34 A jogszabályt az Országgyűlés nagy többséggel 306 igen, 17 nem, és 8 tartózkodás mellett 2001. július 19-én szavazta meg, 2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról. Letöltés helye: net.jogtar.hu; letöltés ideje: 2021. 09. 07.

35 European Commission for Democracy through Law (Venice Commission): *The Official Position of the Romanian Government on the Law on Hungarians Living in Neighbouring Countries*. CDL (2001) 81. Strasbourg, 2001. augusztus 21.; European Commission for Democracy through Law (Venice Commission): *Paper Containing the Position of the Hungarian Government in Relation to the Act on Hungarians Living in Neighbouring Countries*. CDL (2001) 80. Strasbourg, 2001. augusztus 21.

36 *Jelentés a nemzeti kisebbségek számára az anyaállamok által biztosított kedvezményes bánásmódról*. Joggal a Demokráciáért Európai Bizottsága (Velencei Bizottság), 2001. október 20. Letöltés helye: www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu; letöltés ideje: 2016. 02. 16.

37 Uo.

38 Ekéus, Rolf, OSCE High Commissioner on National Minorities: *Sovereignty, Responsibility, and National Minorities*. The Hague, 2001. október 26. Letöltés helye: www.osce.org; letöltés ideje: 2016. 01. 16.

konfliktusmentes együttélés primátusára épülő elképzelések ismételt hangsúlyozása főként az EBESZ stratégiai célkitűzésének megerősítésére szolgált. Azonban az anyaállam által nyújtandó kedvezményekről alkotott véleménye igencsak meglepő annak fényében, hogy a jogszabályról két alkalommal is tárgyalt az RMDSZ vezetőségével.

A kialakult helyzetben az RMDSZ a magyar–román konzultációk folytatását szorgalmazta, ugyanis a jogszabály gyakorlatba ültetésére csak a viták megnyugtató rendezését követően kerülhetett sor. Mi több a mielőbbi megállapodásához az RMDSZ-nek is elemi érdeke fűződött, ugyanis az RMDSZ vezetősége több alkalommal jelezte konkrét részvételi szándékát a jogszabály alkalmazásában, főként az igények összegyűjtésére vonatkozóan.

A státustörvény vitájában a magyar kormánnyal ápolt szoros viszony, illetve a román kormánynak nyújtott parlamenti támogatás némileg felértékelte az RMDSZ pozícióját, így a szövetség és személyesen Markó Béla fontos közvetítő szerepet vállalt, ami jelentős mértékben hozzájárult a jogszabály romániai alkalmazásáról szóló államközi megállapodás létrejöttéhez, ennek eredményeként 2002 elején elindult a jogszabállyal kapcsolatos ügyintézés.³⁹

Noha a megállapodás lezárta az államközi vitát, a magyar belpolitikában és az európai szinten a jogszabállyal kapcsolatos elvi és gyakorlati viták a kormányváltást követően a jogszabály módosításához vezettek. A vitából kirajzolódó álláspontok és érvrendszerek különbözősége pedig európai szinten is szükségessé tette a nemzet és a nemzeti kisebbség fogalmának pontosabb értelmezését.

A fogalom tisztázása érdekében az ET PKGY Frunda György RMDSZ-es képviselőt, a romániai ET-delegáció vezetőjét kérte fel egy jelentés elkészítésére.⁴⁰ A jelentés – melyet a Közgyűlés 2006 januárjában fogadott el – több fontos és tisztázandó megállapítást tett. Egyenrangúnak tekintette a politikai és kulturális nemzetfelfogást (7. cikk); hangsúlyozta, hogy a nemzeti kisebbségek (közösségek) államalkotó és társalapító tényezői annak a nemzetállamnak, amelynek állampolgárai (9. cikk); a nemzeti kisebbségekről megállapította, hogy jogalanyisággal nem rendelkező szereplők, és nem lehetnek részei egyezményeknek, ezért kollektív védelemben kell részesülniük (10. cikk); és felhívta a tagállamok figyelmét az ET keretében elfogadott dokumentumok ratifikálására, illetve azokra a gyakorlatokra,

39 „A státustörvény ügyét mi magunk mozdítottuk ki a holt pontról. [...] Sok vitánk volt, de végül meggyőztem a román miniszterelnököt, hogy fogadják el abban a formában, hogy az RMDSZ bonyolítja le ennek a státustörvénynek az alkalmazását Romániában. Tehát mi garantáljuk és a mi irodánkban zajlik a jogszabály alkalmazása. Az RMDSZ számára ez fontos politikai eredmény volt, mert ezáltal egy nagyon komoly befolyásolási eszköz került a kezünkbe” (Markó Bélával készített interjú).

40 A Jürgens- és Frunda-jelentések összehasonlításáról lásd: Toró Tibor: Defining the Concepts “Nation” and “National Minority”. *Regio: Minorities, Politics, Society*. 2007. 7 (1). 141–154.

amelyek kisebbségvédelmi szempontból előremutónak bizonyulnak (16 cikk).⁴¹ Noha a jelentés a képviselő egyéni teljesítményeként értékelhető, az RMDSZ sikerét is jelentette egyben, mert a dokumentum további hivatkozási pontokat és érvrendszereket szolgáltatott a kisebbségi jogvédelemben, mindemellett olyan támadási felületet, amely lehetőséget adott – az EU-s csatlakozás utolsó szakaszában – a magyar- és RMDSZ-ellenes megnyilvánulásokra.

Annak ellenére, hogy belpolitikai szempontból a csatlakozás rendkívül euforikus állapotot jelentett, a szövetség egyik fontos prioritását, a kisebbségi törvényt több kedvező feltétel ellenére – az RMDSZ kormánykoalíciós részvétele, a magyar–román közös kormányülések,⁴² a jogszabály iránti élénk nyugati érdeklődés⁴³ – nem sikerült elfogadtatni. Az erre irányuló próbálkozások nem csupán a kormányzati érdekérvényesítés korlátaira mutattak rá, hanem azon megalapozatlan elvárásokra is, amelyek a román fél számonkérhetőségét hangsúlyozták az integráció időszakában.

Románia EU-csatlakozása az RMDSZ számára a külügyi fellépés újabb színterét nyitotta meg: az erdélyi magyarság három képviselőt küldhetett az Európai Parlamentbe, akik rendszeresen tematizálták a kisebbségi problémákat, mi több jelentéstevői feladatokat is elláttak.⁴⁴ Mindennek ellenére az EP-ben végzett „aprómunka” nem hozhatott fontos eredményeket az érdekérvényesítésben, de lehetőséget teremtett az RMDSZ képviselőinek arra, hogy – a magyarországi EP-képviselők bevonásával – megszerezzék a kisebbségi kérdés iránt érzékeny képviselőtársak támogatását és felszólalásaikkal napirenden tartásuk a kisebbségi jogsértéseket, visszaéléseket.

41 „Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1735 (2006) sz. ajánlása – A nemzet fogalma” (Frunda-jelentés). In: Szarka László et al. (szerk.): *Nemzetfogalmak és etnopolitikai modellek Kelet-Közép-Európában*. Gondolat: Budapest, 2007. 337–342.

42 Az első magyar–román közös kormányülés nagy figyelmet övező eseményét követően a szenátus elutasította a kisebbségi törvény tervezetét.

43 A kisebbségi törvény tervezete rendszeresen megjelent a szövetség és a nyugati államokat tájékoztató (nagyköveti) tájékoztatókon, az EBESZ Kisebbségi Főbiztosával folytatott tárgyalásokon. Emellett a jogszabálytervezetet megvitatta a Velencei Bizottság, valamint Olli Rehn bővítési biztos is sürgette a román felet a törvény elfogadása ügyében.

44 Az RMDSZ EP-képviselői: Winkler Gyula (2007–); Sógor Csaba (2007–2019); Vincze Loránt (2019–). Tőkés László (2007-ben függetlenként, 2009-ben „összefogás listán”, 2014-ben pedig a Fidesz-listán szerzett mandátumot).

Az európaizált külpolitika időszaka

Az RMDSZ másfél évtizedes kormányzati szerepvállalását követően, több belső és külső tényező egymással összefüggő hatására a szövetség újra aktivizálta külpolitikai tevékenységét. A stratégiaváltásban újfent meghatározónak bizonyultak a belpolitikai átrendeződések: 2012 februárjában a PDL–UNPR–RMDSZ kormánykoalíció éléről lemondott Emil Boc miniszterelnök, az őt követő Mihai Răzvan Ungureanu vezette kormány azonban az ellenzék részéről benyújtott bizalmatlansági indítványt követően megbukott és a Szociálliberális Unió (USL) került kormányzati pozícióba.⁴⁵ Az RMDSZ ellenzékbe kerülésével – annak ellenére, hogy 2014-ben még támogatta a harmadik Ponta-kormányt – fokozatosan marginalizálódott, ami megnyitotta az utat a külügyi érdekérvényesítés irányába. Ebben a tekintetben a Lisszaboni szerződés által bevezetett állampolgári kezdeményezés intézménye új lehetőséget teremtett az RMDSZ-nek a kisebbségi igények európai szintű megfogalmazására és az uniós jogalkotás befolyásolására.⁴⁶

Végül az RMDSZ külügyi tevékenységének aktivizálódását az új politikai szereplőknek az európai polgári kezdeményezés benyújtása iránti elképzelései és külügyi koalícióépítési szándéka is elősegítette. E törekvések versenyhelyzetet teremtettek az RMDSZ, az EMNP és EMNT, valamint az SZNT között a polgári kezdeményezés benyújtásáról, és lépéskényszerbe hozták a szövetség vezetőségét is.⁴⁷

Az RMDSZ stratégiaváltása tehát – mint az 1996-os kormányra lépést követően – több tényezőnek is betudható, és sokkal inkább folyamatként, mintsem gyors stratégiai döntésként írható le. Ugyanis a szövetség még kormányzati tényezőként, a polgári kezdeményezés jogintézményének érvénybe lépése előtt – egy viszonylag rövid előkészítési időszakot követően⁴⁸ – javaslatot tett a FUEN-nek arra, hogy álljon az élére az európai kisebbségi keretszabályozás megteremtésére irányuló kezdeményezésnek, melyet a szervezet 2012-es

45 Az Ungureanu-kormány elleni bizalmatlansági indítvány egyik alapját az a kormányhatározat képezte, amely a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen (MOGYE) egy román–magyar–angol orvosi és gyógyszerészeti kar létrehozásáról rendelkezett.

46 A 2012 tavaszán érvénybe lépő európai polgári kezdeményezés révén hét tagállamból legalább egymillió uniós polgár jogalkotás kezdeményezésére kérheti az Európai Bizottságot.

47 A polgári kezdeményezés kapcsán az RMDSZ a FUEN, az EMNT Tőkés László vezetésével Európai Szabad Szövetség (EFA) és a Kárpát-medencei Magyar Autonomia Tanács (KMAT) támogatását kérte. Az SZNT a dél-tiroli, baszkföldi és katalóniai szervezetekkel folytatott tárgyalásokat a kezdeményezés támogatásáról.

48 A kisebbségvédelmi keretszabályozás mint célkitűzés megjelent az RMDSZ nagyváradi kongresszusán elfogadott dokumentumban (*Legyen európai szintű politika a nemzeti közösségek védelme!* Nagyvárad, 2011. február 27.), amelyet egy SZKT-határozat és egy munkacsoport megalakítása követett.

moszkvai kongresszusán a FUEN, az RMDSZ, a Dél-Tiroli Néppárt (SVP) és az Európai Nemzetiségek Ifúsága (YEN) kezdeményezett. A Minority SafePack (MSPI) elnevezésű kezdeményezés előkészítésével, kidolgozásával és koordinációjával összefüggő feladatokat végül a FUEN, az RMDSZ és az SVP együttműködési megállapodás keretében vállalta.⁴⁹

A kezdeményezés előkészítő szakaszában, a potenciális támogató partnerek megkeresésében és a tervezet bemutatásában az RMDSZ meghatározó szerepet vállalt. Egyrészt fellevenítette külügyi kapcsolatait az európai kisebbségi szervezetekkel, hogy minél nagyobb koalíciót építsen az MSPI támogatása érdekében, továbbá „helyzetbe hozta” a szövetség külügyi titkárát, Vincze Lorántot, aki EP-képviselői asszisztensként részt vett a különböző egyeztetéseken,⁵⁰ és támogatta abban, hogy egyre aktívabb tevékenységével átvegye a FUEN vezetését. Másrészt a tájékoztató kampány keretében az RMDSZ arra törekedett, hogy ismertesse a tervezetet az EU különböző intézményeiben (EP, Régiók Bizottsága), valamint az érdekelt kisebbségi szervezetek körében is.

A bizottság megalakulásával és a javaslatcsomag benyújtásával 2013 nyarán hivatalosan is útjára indult a kezdeményezés, amelynek legfőbb célja a nemzeti és nyelvi kisebbségek hatékonyabb védelmére és az Unió kulturális és nyelvi sokszínűségének fenntartására vonatkozó jogi aktusok és intézkedések megalkotása. Az MSPI a regionális és kisebbségi nyelvek, oktatás és művelődés, regionális politika, kisebbségi képviselet, egyenlőség és diszkrimináció, média, regionális támogatások területén összesen 11 javaslatot tartalmazott.⁵¹

A kezdeményezést azonban röviddel ennek benyújtását követően elutasította a Bizottság arra hivatkozva, hogy a javaslat „nyilvánvalóan kívül esik” a Bizottság hatáskörén.⁵² A döntés a FUEN fellebbezését követően egy több évig tartó jogi vitát indított el egyrészt a Bizottság, másrészt a kezdeményezők között, amelybe Magyarország a FUEN, míg Románia és Szlovákia az EB oldalán kért beavatkozást.⁵³ Az EU Bírósága végül érvénytelenítette a Bizottság döntését, amely a 11 javaslat többségét – kettő kivételével – befogadta.

49 *Együttműködési megállapodás a Hans Heinrich Hansen elnök által képviselt Európai Nemzetiségek Föderatív Uniója (FUEN), a Richard Theiner elnök által képviselt Dél-tiroli Néppárt (SVP) és a Kelemen Hunor elnök által képviselt Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) között.* Bozen, 2013. január 14. Letöltés helye: <https://rmdsz.ro>; letöltés ideje: 2021. 06. 05.

50 Interjú Vincze Loránttal.

51 The Minority SafePack Initiative Citizens' Committee: The Minority SafePack European Citizens' Initiative. Legislative proposals. *FUEN*, 2019. Letöltés helye: <https://fuen.org/>; letöltés ideje: 2021. 09. 12.

52 Európai Bizottság: *Décision de la Commission visant à refuser la demande d'enregistrement de la proposition d'initiative citoyenne intitulée. "Minority SafePack – one million signatures for diversity in Europe"*. C(2013)5969. 2013. szeptember 16.

53 Románia belépése a perbe jelentős vitákhoz vezetett a koalíciós pártok között, aminek következtében 2014 nyarán Kelemen Hunor szövetségi elnök lemondott miniszterelnök-helyettesi és kulturális miniszeri tisztségéről, azonban az RMDSZ az év decemberéig koalíciós partner maradt.

Ezt követően indulhatott el az aláírásgyűjtés szakasza, amelynek során a kezdeményezőknek sikerült összegyűjteni a szükséges aláírásokat.⁵⁴ Az aláírások leadását a FUEN azonban stratégiai megfontolásokból elhalasztotta,⁵⁵ és a 2019-es EP-választásokat követően felálló Bizottságnak nyújtotta be, amely az EP állásfoglalása ellenére úgy döntött, hogy nem indít jogalkotást a nemzeti kisebbségek védelmében.⁵⁶

Az EB elutasító választát jelentős kiábrándultsággal fogadták a kezdeményezők, akik további jogi lépések megtételét helyezték kilátásba.⁵⁷ A döntésről megjelenő nyilatkozatok, véleményanyagok – néhány kivételtől eltekintve – abban az elváráshorizontban fogalmazódtak meg, melyek a kezdeményezés európai, magyarországi és romániai kampányát kísérték.⁵⁸ Az MSPI kampányában a kezdeményezők részéről megalapozott volt azon kritikáknak a hangsúlyozása, amelyek kiemelték, hogy az EU nem tesz eleget a nemzeti kisebbségek kulturális és nyelvi identitásának védelméért. Mivel azonban a kisebbségi kérdés nemzeti és nem EU-s hatáskörbe tartozik, számítani lehetett nemcsak a Bizottság, hanem egyes tagállamok – így Románia – elutasító álláspontjára is.⁵⁹

Azon túlmenően, hogy az MSPI a nemzeti kisebbségek érdekében az európai szolidaritás megteremtését szerette volna elérni, és ebben a tekintetben az utóbbi évek legfontosabb kisebbségvédelmi törekvéseként értékelhető, a kezdeményezés az évek alatt fontos mobilizációs funkciót is betöltött az RMDSZ választási kampányaiban. Előbb a 2014-es államfőválasztási, majd pedig a 2019-es európai parlamenti választások kampányában,

54 A kezdeményezők 1 128 422 érvényes aláírást gyűjtöttek össze, és a kellő hét állam helyett tizenegy államban érték el a szükséges küszöbértéket. Az RMDSZ 250 ezer aláírás összegyűjtését vállalta el, azonban a kezdeményezést ennél jóval több, 303 ezer állampolgár támogatta.

55 „Azok jelzések, melyeket korábban kaptunk, az informális egyeztetések, valamint az a válasz, amit Timmermans írt, amelyben kifejtette, hogy ő nem hajlandó találkozni a kezdeményezőkkel, amíg nem adjuk le az aláírásokat, bizonyossá tette számunkra, hogy nem akarnak most ezzel az ügygel foglalkozni. [...] Közben az EP-ben most egy év alatt két jelentést is elfogadtak kisebbségi témában, amibe beírták az MSPI-t is, de semmilyen javaslat nem jött az EB részéről erre a két jelentésre. Borítékolható volt tehát, hogy vagy elutasítják, vagy nem foglalkoznak vele” (Vincze Loránttal készített interjú).

56 Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye a „Minority SafePack – egymillió aláírás a sokszínű Európáért” elnevezésű európai polgári kezdeményezéséről*. C(2021)171. 2021. január 15.

57 A kezdeményezők 2021. március 24-én eljárást indítottak az EU Bíróságán kérve a Bizottság elutasító válaszána megsemmisítését.

58 Minority SafePack: az Európai Bizottság cserbenhagyta az őshonos kisebbségeket. *RMDSZ.ro*, 2021. január 15.; Lesöpörte az Európai Bizottság a Minority SafePacket. *Háromszék*, 2021. január 15.; fsandor: Ennyi volt a Minority SafePack-sztori – az Európai Bizottság jól belerúgott a nemzeti kisebbségekbe. *Főtér*, 2021. január 15.

59 A román külügyminiszter az MSPI és az SZNT kezdeményezése kapcsán világosan kifejtette, hogy „Románia nem kíván hozzájárulni az EU azon hatásköreinek kiszélesítéséhez, melyek a tagállamok szuverenitását és a nemzeti kisebbségek védelmét érintik”. Titus Corlăţean külügyminiszter 2014. július 5-i nyilatkozata az MSPI kapcsán. Letöltés helye: www.mae.ro/node/27736; letöltés ideje: 2021. 07. 03.

amelyben a kezdeményezés célkitűzései a legfontosabb mozgósító eszközként jelentek meg a szövetség vezetőinek és jelöltjeinek kommunikációjában.

Hasonlóan az RMDSZ korábbi külügyi fellépéseihez, Magyarország jelentős szerepet játszott a kezdeményezésben, így az európai kampány támogatásában, az aláírásgyűjtésben és az ügy jogi képviseletében. Mi több a kampány során előremutatónak bizonyult a Magyarország által is elfogadott stratégia, amely a kisebbségi kérdés mint európai probléma megjelenítését célozta, aminek keretében lehetővé vált az erdélyi magyarokat hátrányosan érintő konkrét problémák ismertetése is.⁶⁰ Annak ellenére tehát, hogy a kezdeményezést nem magyar ügyként kommunikálták, az RMDSZ és a magyar kormány szerepe révén domináns volt a magyar jelenlét.⁶¹

Az európaizált külpolitika időszakának további fontos fellépésének tekinthető az RMDSZ árnyékjelentése az ET keretében elfogadott Kisebbségi keretegyezményről és a Nyelvi kartáról,⁶² valamint egy másik, az MSPI-vel összevetve azonban kevésbé koncepciózusabb és következetesebb fellépése, amely az az erdélyi magyarokat érintő jogsértések, különösen pedig egyházi közösségi javak visszaszolgáltatásához kapcsolódnak, és amelyet az utóbbi évtizedekben az Egyesült Államok kísért figyelemmel. A visszaszolgáltatás kérdése más lényeges problémák mellett – oktatás, nyelvi jogok, szimbólumhasználat – folyamatosan megjelent az RMDSZ vezetőinek az amerikai diplomatákkal folytatott egyeztetései, nagyköveti tájékoztatói alkalmával: a 2000-es években két kongresszusi határozat is született a visszaszolgáltatási folyamat felgyorsításáról,⁶³ a jelzett problémák pedig megjelentek a külügyminisztérium által közzétett emberi jogi és vallásszabadságról készült jelentésekben.⁶⁴

A korrupcióellenes küzdelem és a Korrupcióellenes Ügyészség (DNA) beavatkozása a visszaszolgáltatási folyamatokba – a Mikó-ügy és a Markó Attila elleni ítélet – új helyzetet teremtett az RMDSZ számára is, amelynek képviselői két alkalommal (2015-ben és 2016-ban) is látogatást tettek az Egyesült Államokban. A HHRF szervezésében

60 Vincze Loránttal készített interjú.

61 A magyar jelenlét mind az előkészületekben, mind pedig az aláírások tekintetében meghatározónak bizonyult. Az előkészítő fázisban a kezdeményező bizottság tagjait Kolozsváron mutatták be, és a FÜEN kolozsvári kongresszusán, Boncidán indították el az aláírásgyűjtés kampányát 2017 májusában. Ami az érvényes aláírások számát illeti, ezek 75%-a három államból érkezett: Magyarországról (527 686), Romániából (254 871) és Szlovákiából (63 272).

62 RMDSZ: *Az RMDSZ árnyékjelentése a kisebbségi keretegyezményről*. Kolozsvár, 2016.; RMDSZ Mikó Imre Jogvédelmi Szolgálat: *Az RMDSZ árnyékjelentése a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Charta romániai alkalmazásáról*. Kolozsvár, 2016. Letöltés helye: <https://rmdsz.ro>; letöltés ideje: 2021. 09. 20.

63 H.Res.632/2004 és H.Res.191/2005. Letöltés helye: www.congress.gov; letöltés ideje: 2021. 09. 24.

64 Lásd erre vonatkozóan a Nemzetpolitikai Kutatóintézet összefoglaló elemzéseit: www.bgazrt.hu.

a szövetség több kongresszusi képviselővel és döntéshozóval találkozott, akiket az erdélyi magyarok időszerű problémáiról és a visszaszolgáltatási folyamat elakadásáról tájékoztattak.⁶⁵

Mindazonáltal a washingtoni látogatásoktól – annak ellenére, hogy fontos fellépésként értékelhetők – aligha várható az egyházi és közösségi javak visszaszolgáltatásával összefüggő problémák megoldása. A tájékoztatók szerényebb, nem lebecsülendő eredményeinek tulajdonítható, hogy az amerikai diplomácia figyelemmel kíséri Románia kisebbségpolitikáját és az erdélyi magyarok problémáit. E tekintetben jelzésértékűek a külügyminisztériumnak az emberi jogokról és a vallásszabadságról készült jelentései,⁶⁶ a nagyköveti látogatások Székelyföldön,⁶⁷ valamint a törvényhozás szintjén megjelenő kezdeményezések.⁶⁸ A visszaszolgáltatási folyamat esetleges felgyorsítására, és egyéb, az erdélyi magyarságot is érintő problémák rendezésére csak azt követően nyílna lehetőség, ha e kérdések bekerülnének a stratégiai partnerségre alapozott kétoldalú kapcsolatok napirendjére. Ennek érdekében hatékonyabb fellépésre, az amerikai külügyminisztérium illetékeseit és más nyugati államok nagykövetségeit megcélzó rendszeres tájékoztatásra, az ebben érdekelt felek (RMDSZ, Mikó Imre Jogvédelmi Szolgálat, erdélyi történelmi egyházak, civil szervezetek) szorosabb együttműködésére volna szükség az elkövetkezendő időszakban.

Következtetések

A tanulmányban arra tettem kísérletet, hogy értelmezsem az etnikai pártok államhatárokat átlépő külpolitikai tevékenységét és érdekérvényesítési lehetőségeit. Amellett érveltem, hogy az etnikai pártok politikai képviselőinek és érdekérvényesítésének van erőteljes külügyi dimenziója is, amely a külügyi kapcsolatok kiépítésére, koalíciók alakítására és a kisebbségi közösségek sérelmeinek, problémáinak nemzetközi megjelenítésére

65 Az Amerikai Egyesült Államok fellépését sürgeti az RMDSZ az ingatlan-visszaszolgáltatás folytatásáért – Kelemen Hunor szövetségi elnök Washingtonban tesz látogatást. *RMDSZ*, 2015. június 3. Letöltés helye: <https://rmdsz.ro>; letöltés ideje: 2021. 09. 24.

66 Nemeth, Nicole E.: In the Eyes of the Beholder: Analysis and Impressions of U.S. State Department Human Rights and Religious Freedom Reports for Serbia, Slovakia, Romania and Ukraine (2016–2020). *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2021. 4 (1). 93–126.

67 Kovács Zsolt: Amerikai nagykövet: a székelyeknek joguk van kérni problémáik rendezését. *Maszol*, 2016. szeptember 13. Letöltés helye: www.maszol.ro; letöltés ideje: 2021. 09. 21.

68 MTI: Egyházi restitúció: jelentést sürget egy amerikai kongresszusi bizottság. *KronikaOnline*, 2015. június 15. Letöltés helye: <https://kronikaonline.ro>; letöltés ideje 2021. 09. 15.

irányul. Annak ellenére, hogy az etnikai pártok külpolitikája nem tekinthető új jelenségnek, mindezidáig kevés figyelmet kapott a külpolitika és az etnikai pártok metszéspontján elhelyezhető szakirodalomban, amelynek okait főként strukturális tényezőkkel, valamint a belpolitika szintjén előtérbe kerülő érdekérvényesítési gyakorlatokkal, a többséggel folytatott együttműködés eredményeivel hoztam összefüggésbe.

A tanulmányban rámutattam arra, hogy az etnikai pártok külpolitikai aktivizálódását belső és külső tényezők egyaránt elősegítették. Míg a belpolitika szintjén a többséggel folytatott együttműködés korlátjai, illetve az ellenzéki szerepből következő marginalizált pozíció eredményeként kerültek előtérbe a kisebbségi igények külügyi megjelenítésére irányuló stratégiák, addig nemzetközi szinten olyan egymással összefüggő folyamatok, mint az anyaállamok hangsúlyosabb szerepvállalása, a politika transznacionalizációja, a kisebbségi kérdés nemzetköziesítése, valamint az európai integráció, amely jelentős mértékben előmozdította az etnikai pártok koalícióépítését és transznacionális hálózatokba való szerveződését. Ebben a tekintetben az etnikai pártok külpolitikájához kapcsolódó szakirodalom a jelenség több lényeges pontjára rávilágít: mindenekelőtt az etnikai pártoknak mint másodlagos külpolitikai szereplőknek az állami és nem állami szervezetekkel létrejövő transznacionális viszonyrendszerére, másodsorban az állami és nem állami szereplők bevonását a problémák megjelenítésébe, harmadsorban pedig annak a küzdőtérnek a folyamatos bővülésére, ahol ezen igényeket sikerrel lehet megjeleníteni és képviselni.

A külpolitikai érdekérvényesítés dinamikájának és a szereplők közötti viszonyok megragadására a transznacionális érdekképviseleti hálózatok működését és a nemzetközi normák intézményesülését előtérbe állító modellekre támaszkodtam és az RMDSZ külügyi tevékenységét vizsgáltam a szövetségkötés (partnerek, támogatók), a fontosabb fellépések (ügyek), valamint stratégiaváltás(ok) szempontjából, az érdekérvényesítés egymástól jól elkülöníthető korszakaiban, amelyről az alábbi táblázat ad összefoglalót.

	1990–1996	1996–2012/2014	2012/2014–2020
Belpolitika	Marginális, ellenzéki pozíció	Kormányzati időszak, megszakításokkal	Ellenzéki pozíció
Ellenzéki/kormányzati szerep			
Külpolitika	Külgügyi érdekvégyesítés	Puha külpolitikai képviselő	Európaizált külpolitika
Nemzetközi/európai szintér			
Szövetségesegek	Magyarország, diaszpóra-szervezetek	Magyarország	Magyarország, FÜEN, HHRF
Főbb ügyek	ET-tagfelvétel; magyar–román alapszerződés tárgyalásai	Státustörvény; NATO- és EU-integráció; Frunda-jelentés	Minority SafePack kezdeményezés; árnyékjelentések (ET); visszaszolgáltatási folyamat
A stratégiaváltás oka	Kormányzati integráció (pozíciók, forráselosztás); Az integráció előtérbe kerülése, az alapszerződés aláírása; Románia külföldi megítélésnek javulása; Nyugat: a kisebbségek kormányzati részvételének támogatása.	Belpolitikai átrendeződés; ellenzéki szerep, marginalizáció; Európai polgári kezdeményezés mint új érdekvégyesítési eszköz; Új politikai szereplők teremtette versenyhelyzet.	

1. táblázat: A külpolitikai érdekvégyesítés főbb jellemzői az RMDSZ politikájában (1990–2020)

Arra a megállapításra jutottam, hogy noha a külpolitikai érdekérvényesítésre irányuló elképzelések az RMDSZ megalakulása óta részét képezték az RMDSZ stratégiájának (programok, közzétett dokumentumok, képviselők, külföldi partnerek és fellépések), a külügyi képviselőlet mögött határozottabb, koncepciózus elképzelések és ebből következően jelentősebb fellépések akkor születtek, amikor a szövetség nem töltött be kormányzati pozíciót, és ellenzékben a román politika marginális szereplője volt. Ebből következik, hogy az RMDSZ külpolitikai stratégiáját folyamatos igazodási kényszer jellemezte egyrészt a belpolitikai viszonyokhoz, másrészt a külső szereplők stratégiáihoz.

E viszonyrendszer azonban – Magyarország támogatása ellenére – jelentősen behatárolta az RMDSZ külügyi érdekérvényesítését: elsősorban az európai intézmények és a nyugati államok részéről, amelyek a térség biztonságát és stabilitását helyezték előtérbe a kisebbségek helyzetének, hosszú távú rendezésére irányuló elképzelések helyett, másodsorban pedig a román diplomácia részéről, amely jelentős energiákat fordított a román kisebbségi rezsim modellértékű megjelenítésére, nyugati elfogadtatására.

Noha az RMDSZ külpolitikai érdekérvényesítése nem vezetett „átütő” sikerhez, abban az értelemben, hogy az erdélyi magyarok helyzetét nem sikerült a nemzetközi (európai) politika napirendjére bevinni, az adott körülményekhez képest és a rendelkezésre álló erőforrások függvényében nem lebecsülendő az a teljesítmény, melyet a szövetség különböző fellépései során felmutatott. Ehhez mindenekelőtt a külpolitikai tevékenység szervezetten belüli intézményesülésére, a külügyi kapcsolatok folyamatos építésére, az anyaállam hathatós támogatására, valamint annak a porondnak a folyamatos bővülésére volt szükség, ahol a kisebbségi sérelmek megjelenítésére lehetőségek adódtak.

Az RMDSZ fontosabb fellépéseinek tanulságait levonva megállapíthatjuk, hogy a külpolitikai tevékenység a megfogalmazott elvárásokhoz és a befektetett erőforrásokhoz képest többnyire szerényebb eredményeket hozott, mégsem tekinthető pótcselekvésnek, hanem a külpolitika logikájából következően sokkal inkább olyan tevékenységnek, amely hosszabb távú, stratégiai elképzelésekre, a körülmények figyelembevételére, szakértelemre, aktív kapcsolatokra és megspórolhatatlan aprómunkára épül. Az erdélyi magyarság sérelmeinek, problémáinak külügyi megjelenítésére irányuló erőfeszítések az érdekérvényesítés fontos eszközeinek tekinthetők, amely esetenként alkalmassá válhat egy államhatárokat átívelő kisebbségi szolidaritás kialakítására és a kisebbségi közösségek mobilizációjára, mint ahogyan a MSPI esetében láthattuk. Ennek elutasítása azonban nem várt következményekhez vezethet, mert egyrészt növeli a kiábrándultságot a kisebbségek körében, és jó eséllyel csökkenti az európai intézményekbe vetett bizalmat, másrészt aláássa azon jövőbeli kezdeményezéseket, melyek a kisebbségi problémák nemzetköziesítésére irányulnak.